

VNÍMANÉ POTŘEBY A REÁLNÁ PODPORA UČITELŮ V INKLUZIVNÍM VZDĚLÁVÁNÍ: ADAPTACE A VALIDACE ČESKÉ VERZE DOTAZNÍKU TEACHERS' PERCEPTION OF SUPPORT NEEDS SCALE

PERCEIVED NEEDS AND REAL SUPPORT FOR TEACHERS IN INCLUSIVE EDUCATION: ADAPTATION AND VALIDATION OF THE CZECH VERSION OF THE TEACHERS' PERCEPTION OF SUPPORT NEEDS SCALE

Jakub Pivarč

Katedra pedagogiky a aplikovaných disciplín, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem

Abstrakt

Studie představuje první adaptaci a validaci nástroje TPSN (Teachers' Perception of Support Needs Scale) pro české prostředí. TPSN je 9položková škála měřící vnímané potřeby podpory učitelů v kontextu inkluzivního vzdělávání, která hodnotí jednak důležitost různých forem podpory, jednak frekvenci jejich reálného poskytování. Psychometrické vlastnosti české verze TPSN byly ověřeny na vzorku 330 učitelů z 56 náhodně vybraných základních škol. Konfirmační faktorová analýza potvrdila dvoufaktorovou strukturu originálního nástroje: Podpora pro používání inkluzivních výukových strategií ($\omega = 0,90$) a Odborné vedení a podpora ($\omega = 0,92$). Model s korelovanými faktory vykazoval přijatelnou shodu s daty (CFI/TLI = 0,998; RMSEA = 0,017; SRMR = 0,067). Adaptovaný nástroj představuje validní a reliabilní metodu pro systematické hodnocení vnímaných potřeb podpory českých učitelů, využitelnou pro výzkumné účely i tvorbu vzdělávací politiky.

Klíčová slova: *validace; TPSN; potřeby podpory učitelů; inkluzivní vzdělávání*

Abstract

The study presents the first adaptation and validation of the TPSN (Teachers' Perception of Support Needs Scale) for the Czech environment. TPSN is a 9-item scale measuring teachers' perceived support needs in the context of inclusive education, which assesses both the importance of various forms of support and the frequency of their actual provision. The psychometric properties of

the Czech version of TPSN were verified on a sample of 330 teachers from 56 randomly selected primary schools. Confirmatory factor analysis confirmed the two-factor structure of the original instrument: Support for using inclusive teaching strategies ($\omega = .90$) and Professional guidance and support ($\omega = .92$). The model with correlated factors showed acceptable fit with the data (CFI/TLI = .998; RMSEA = .017; SRMR = .067). The adapted instrument represents a valid and reliable method for systematic assessment of Czech teachers' perceived support needs, applicable for both research purposes and educational policy development.

Keywords: *validation; TPSN; teachers' support needs; inclusive education*

1 ÚVOD

Tzv. inkluzivní novela školského zákona (č. 82/2015 Sb.) společně s vyhláškou č. 27/2016 Sb. významně posílily systém podpory a opatření pro inkluzivní vzdělávání (IV) v českém školství. V návaznosti na tyto zásadní změny se u nás jen málo studií věnovalo tomu, do jaké míry učitelé hodnotí důležitost různých forem podpory a jak často se jim této podpory skutečně dostává. Dosud realizované výzkumy (např. Michalík et al., 2018; Pivarč, 2020) zachycovaly pouze dílčí izolované aspekty podpory, aniž by bylo možné identifikovat vzorce v potřebách podpory a tím systematicky a uceleněji posoudit rozdíly mezi vnímanou důležitostí potřeb a reálně poskytovanou podporou. Tento nedostatek řeší nástroj TPSN (*Teachers' Perception of Support Needs Scale*; Chow & Sharma, 2024), který byl v českém prostředí vůbec poprvé použit a v rámci tohoto výzkumu validován.

2 TEORIE

TPSN, do češtiny překládáno jako Škála učiteli vnímaných potřeb podpory, je nástroj, který se zaměřuje na subjektivní vnímání potřeb podpory v rámci IV z perspektivy učitelů, nikoliv na objektivní dostupnost zdrojů. Umožňuje identifikovat rozdíl mezi tím, co učitelé potřebují (důležitost) a co reálně dostávají (frekvence).

Škála byla vyvinuta v reakci na nedostatek podobně koncipovaných nástrojů, které by umožňovaly systematicky zkoumat adekvátnost a frekvenci podpory. Původní anglická verze nástroje vznikla na základě fokusních skupin s učiteli

a čerpala také z výsledků studií, které věnovaly pozornost výzkumu potřeb v kontextu IV (Chow & Sharma, 2024; Woodcock & Woolfson, 2019).

Psychometrické vlastnosti 9položkové škály byly ověřeny na dostupném vzorku učitelů z Hongkongu ($N = 1100$). Konfirmační faktorová analýza potvrdila dva faktory: 1. Podpora pro používání inkluzivních výukových strategií (5 položek, $\alpha = 0,91$): položky zahrnující např. čas na přípravu a úpravu materiálů, výukové pomůcky a asistenty pedagoga, a 2. Odborné vedení a podpora ($\alpha = 0,83$): položky popisující potřeby v oblasti metodického vedení a školení. Důležitost podpory je hodnocena na škále 1 (zcela nedůležitá) až 7 (extrémně důležitá), frekvence od 1 (nikdy) po 5 (vždy).

Cílem tohoto výzkumu bylo (1) adaptovat TPSN pro použití v českém prostředí a (2) analyzovat psychometrické vlastnosti české verze TPSN, konkrétně ověřit konstruktovou validitu (faktorovou strukturu) a vnitřní konzistenci nástroje.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro účely adaptace anglické verze TPSN do českého prostředí byla využita metoda zpětného překladu, na které se podíleli autor tohoto výzkumu a dva nezávislí rodilí mluvčí anglického jazyka (AJ), a metoda kognitivního debriefingu (pilotní testování přeložené verze z AJ do Č. J. na vzorku 9 českých učitelů). Překlad nástroje do češtiny byl písemně povolen autory originální verze (Chow & Sharma, 2024).

Psychometrická analýza české verze TPSN proběhla na datech získaných pomocí on-line dotazníku v roce 2024. Výzkumný vzorek tvořilo 330 učitelů z celkem 56 náhodně vybraných běžných ZŠ (z toho 59,7 % učitelů deklarovalo výuku na II. stupni). Struktura vzorku v této studii zhruba odpovídá složení učitelské populace v ČR z hlediska pohlaví (Nženy = 288; 87,3 %), věku ($M = 47,9$ let) i počtu let praxe ve školství ($M = 21,2$ let).

Konstruktová validita české verze TPSN byla ověřena pomocí konfirmační faktorové analýzy (CFA), která byla provedena separátně na datech hodnotících důležitost a frekvenci podpory¹. Vzhledem k leptokurtickému rozdělení a porušení multivariátní normality (Mardiův normalizovaný koeficient špičatosti = 65,431; $c.r. = 42,235 > 5,00$) byla použita robustní metoda vážených nejmenších čtverců

1 V tomto příspěvku jsou publikovány výsledky pro „důležitost podpory“. CFA pro „frekvenci podpory“ rovněž prokázala adekvátní shodu dvoufaktorového modelu s daty a vysokou vnitřní konzistencí škály.

s úpravou průměru a rozptylu (WLSMV). Pro orientační posouzení kvality testovaných modelů byly využity následující informační kritéria: RMSEA, SRMR ($< 0,08$), CFI, TLI ($> 0,90$) a χ^2 (Byrne, 2010; Hu & Bentler, 1999). K analýze vnitřní konzistence škál byl využit koeficient McDonaldovo omega (ω).

4 VÝSLEDKY

Výsledky CFA provedené metodou WLSMV potvrdily (viz tabulka 1), že přijatý model s korelací mezi faktory a bez kovariance mezi chybovými složkami (M2) vykazuje podstatně lepší shodu s daty (CFI = 0,998, TLI = 0,998, RMSEA = 0,017, SRMR = 0,067) než model bez korelace faktorů (M1) (CFI = 0,649, TLI = 0,532, RMSEA = 0,238 a SRMR = 0,265). Faktorové zátěže položek M2 byly statisticky významné ($p < 0,001$) s rozsahem $\lambda = 0,67\text{--}0,90$.

Reliabilita testovaného nástroje TPSN ve smyslu vnitřní konzistence dosahovala přijatelných hodnot ($\omega = 0,87$). Pro faktor Podpora pro používání inkluzivních výukových strategií byla $\omega = 0,90$ a pro faktor Odborné vedení a podpora $\omega = 0,92$.

Výsledky analýzy potvrdily, že česká verze 9položkového TPSN vykazuje shodnou faktorovou strukturu s originálním nástrojem a vykazuje vysokou reliabilitu.

Tabulka 1: Srovnání indexů shody pro testované modely CFA české verze nástroje TPSN (důležitost podpory)

Model	χ^2	df	CFI	TLI	RMSEA	SRMR
M1	530,27***	27	0,649	0,532	0,238	0,265
M2	28,34	26	0,998	0,998	0,017	0,067
Δ (M2–M1)	–501,93	–1	0,349	0,466	–0,221	–0,198

Pozn.: M1 = model bez korelace faktorů; M2 = model s korelací faktorů; CFI = komparativní index shody; TLI = Tucker-Lewisův index; RMSEA = odmocnina z průměrného čtverce chyby aproximace; SRMR = standardizovaná odmocnina z průměrného čtverce reziduí; Δ = změna v příslušném indexu; *** $p < 0,001$.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Cílem této studie byla adaptace dotazníku TPSN pro české prostředí a analýza jeho psychometrických vlastností. Výsledky potvrdily dvoufaktorovou strukturu po vzoru originálního nástroje a velmi dobrou vnitřní konzistenci obou škál.

Adaptovaný nástroj představuje validní a reliabilní metodu pro měření vnímaných potřeb podpory českých učitelů v kontextu IV. Jeho výhodou je stručnost a využitelnost pro hodnocení podpory učitelů. Na rozdíl od dosavadních výzkumů (Michalík et al., 2018; Pivarč, 2020) umožňuje systematicky identifikovat rozdíly mezi vnímanou důležitostí potřeb a reálně poskytovanou podporou, což je zvláště významné v kontextu legislativních změn posilujících prvky IV v českém školství. Data získána českou verzí TPSN dále ukázala (v tomto příspěvku nepublikovaná), že systém podpory v současné podobě plně neodpovídá potřebám učitelů. V obou dimenzích („Podpora pro používání inkluzivních výukových strategií“ a „Odborné vedení a podpora“) se projevuje stejný vzorec nesouladu – učitelé z českých ZŠ vnímají podporu jako velmi důležitou, ale v praxi ji dostávají výrazně méně často, než by potřebovali.

TPSN může sloužit nejen výzkumníkům, ale i tvůrcům vzdělávací politiky pro efektivnější alokaci zdrojů na základě skutečných potřeb učitelů, což může vést k lepším vzdělávacím příležitostem pro všechny žáky.

6 LITERATURA

- Byrne, B. (2010). *Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications, and Programming* (2nd Ed.). Routledge.
- Chow, W. S. E. & Sharma, U. (2024). Are in-service teachers supported in Hong Kong? Teachers' perceived support needs in the implementation of inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 28(11), 2546–2562.
- Hu, L., & Bentler, P. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1–55.
- Michalík, J., Baslerová, P., Růžička, M., Langer, J., Finková, D., Chrastina, J., Kršková, M., Hruběšová, I., Maštalíř, J., Pastieriková, L., Pospíšilová, I., Kozáková, Z., Houšková, T., Bohanesová, A., Mužná, V., Vojtová, S., Hiršová, A., Kubecová, S., Vítková, S., & Pavlíčková, V. (2018). *Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání*. Univerzita Palackého.
- Pivarč, J. (2020). *Na cestě k inkluzi: proměny pedagogických procesů ve vzdělávání a jejich pojetí učiteli a zástupci vedení ZŠ*. Univerzita Karlova.
- Woodcock, S., & Woolfson, L. M. (2019). Are leaders leading the way with inclusion? Teachers' perceptions of systemic support and barriers towards inclusion. *International Journal of Educational Research*, 93, 232–242.